

М.: Pedagogika, 1981. – 186 s. 3. Prokopenko I.F., Evdokimov V.I. Pedagogichna tehnologija. – Harkiv: Osnova, 1995. – 105 s. 4. Formi navchannja v shkoli / Za red. Ju.I. Mal'ovanogo. – K.: Osvita, 1992. – 160 s. 5. Cheredov I.M. Formy organizacii uchebnoj raboty v srednej shkole. – M.: Pedagogika, 1987. – 168 s.

О.В. Кузьменко, Н.Б. Решетняк

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ ЯК ФОРМА НАВЧАННЯ

В статті здійснюється аналіз дидактичної теорії семінарського заняття. Обґрунтовується доцільність подальшого дослідження педагогічної ефективності цієї форми навчання.

А.В. Кузьменко, Н.Б. Решетняк

СЕМИНАРСКОЕ ЗАНЯТИЕ КАК ФОРМА ОБУЧЕНИЯ

В статье осуществляется анализ дидактической теории семинарского занятия. Обосновывается целесообразность дальнейшего исследования педагогической эффективности данной формы обучения.

O. Kuzmenko, N. Reshetnyak

SEMINAR AS A FORM OF STUDY

The didactic theory of student seminar is analyzed in the paper. The further research on efficiency of this pedagogic method is stipulated.

Стаття надійшла до редакції 12.05.2011

УДК12 (091)

*Бережна С.В.,
м. Харків, Україна*

ІДЕОЛОГІЯ ТА ПОРІВНЯЛЬНІ ІСТОРИЧНІ КОНСТРУКТИ: ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ

В сучасному глобалізаційному світі необхідною умовою трансформації суспільного життя є зміна суспільної свідомості. Основною його складовою стає ідеологія, яка впливає на життя як окремих індивідів, так і всього суспільства.

Обстановка ідеологічного плюралізму незалежної України створила умови не тільки для перегляду значного навантаження старої ідеологізованої історіографії, тих її положень, які не відповідали правді історії, але і застосування нових підходів до висвітлення малодосліджених, замовчуваних або сфальсифікованих проблем.

Певні ідеї філософсько- антропологічної ідеології відомі в конфуціанстві та буддизмі. В історії визначення ролі людини при побудові ідеологічних конструктів можемо виділити також античний період та його представників- Сократа, Платона, Аристотеля, тощо. Так, Платон висуває ряд настанов, які ми можемо визначити як ідеологічні: єдина мета держави, забезпечення спільності ідей та почуттів членів суспільства[1, с.205].

Представниками середньовічного гуманізму були А.Августин, Ф.Аквінський, І.Еріугена. В епоху Відродження звернення до людини мало більш натуралістичний ніж духовний характер, що відображено в доробках Д. Бруно, М.Кузанський, д. Монетті.

Е.Берк в своїй роботі «Думки про революцію у Франції» пише, що важливу роль у здійсненні Французької революції відіграла спроба керування суспільною свідомістю [2]. Це стало можливим завдяки перебудові суспільної думки літераторами та науковцями на замовлення заможної буржуазії, яка намагалась захопити державну владу. Спробу обґрунтування антропологічного змісту ідеології зробив французький філософ Антуан Дестют де Трасі в роботах «Елементи ідеології» та «Етюд про можливість думати», який дав перше наукове тлумачення поняття «ідеологія». Внаслідок його роботи та наукових ідей інших представників французького матеріалізму та сенсуалізму було створено Інститут ідеологів та визначено «...дві головні сфери духовної діяльності людини, які треба взяти під контроль, щоб програмувати його думки- пізнання та спілкування»[3,с. 72].

Важливою для обґрунтування зазначеної проблеми є класична теорія ідеології, представлена роботами К.Маркса, К.Манхейма, Т.Адорно, тощо.

К. Маркс надає тлумачення ідеології як ілюзорної свідомості, якій протиставлена наукова свідомість, що спирається на «грунт дійсної історії».

А в праці «До критики політичної економії» К. Маркс узагальнив тлумачення даної дефініції як «...юридичні, релігійні, художні, філософські, словом ідеологічні форми» [4,с. 59].

І вже потім, особливо в працях В.Леніна, ідеологія стала «зброєю пролетаріату» як методика класової боротьби, а точніше, набір лозунгів, що виправдовують будь- які дії «робітничої влади» .

На формування сучасних концепцій ідеології значний вплив зробили ідеї християнської ідеології, актуалізовані в роботах М. Бердяєва, В. Розанова, П. Флоренського [5].

Фундаментальне значення мають герменевтичні, екзистенціалістичні, феноменологічні бачення людини, що зосереджені в працях Г.Гадамера, Е.Гуссерля, А.Камю,Ж.Сартра, К.Ясперса та інших [6].

Основною метою роботи є історико- філософське вивчення застосування порівняльного методу при визначенні антропологічного аспекту поняття ідеологія. Досягнення запропонованої мети передбачає вирішення наступних завдань:

- з'ясування ролі ідеології в сучасному світі;
- компаративний аналіз еволюції гуманістичного змісту поняття ідеологія;
- розгляд основних видів ідеологій;
- обґрунтування ідеологічних ситуацій, що спостерігаються в історії

Термін «ідеологія» в науковій літературі має різні тлумачення. По- перше, під ідеологією розуміють вчення про ідеї. По- друге, ідеологія визначається як система поглядів, ідей, переконань, цінностей та установок, що виражають інтереси різних соціальних груп, класів, товариств, в яких усвідомлюються і оцінюються відносини людей до дійсності і один до одного, соціальні проблеми та конфлікти, а також містяться цілі (програми) соціальної діяльності, спрямованої на закріплення або зміну існуючих суспільних відносин.

Місце історичної компаративістики в сучасності розглядається нерідко через обговорення питань історії та ідеології.

Досить чітко сучасну характеристику поняття ідеології надав М. Амосов у своїй праці «Ідеологія для України»: «Ідеологія — це словесна модель, що передбачає оцінки і дії для громадянина і держави, і що отримала розповсюдження у суспільстві. Вона закликає розставити людей, визначити їх взаємовідносини і втовкмачити, що все робиться правильно — для них і для майбутніх поколінь, а тепер ще і для природи».

Не являючись релігійною за змістом, ідеологія впливає з певним чином пізнаної або «сконструйованої» реальності, орієнтована на людські практичні інтереси і має за мету маніпулювання та управління людьми шляхом дії на їх свідомість. Ядром ідеології виступає низка ідей, пов'язаних із питаннями захоплення, утримання і використання політичної влади суб'єктів політики.

На думку науковців, що підтримують класичну теорію ідеології людина, відірвавшись від тваринного світу, взяла з собою багато старих якостей і звичок (інстинктів), але отримала і нові — надію на краще майбутнє, здатність фантазувати, цінувати не тільки матеріальне, але і те, що важко окреслити, але просто назвати — духовне життя. Тому, заради надій на краще, заради виконання певних нематеріальних принципів людина погоджується на власну експлуатацію у суспільстві. Це і стало тією основою, стержнем, завдяки якому і можлива побудова держави як відокремленого від іншого світу племінного, національного або наднаціонального острівця.

Отже, в науковій літературі ми можемо зустріти наступне визначення: «Ідеологія — державний міф про здійснення у майбутньому мрій усередненої людини, втілення в життя, або ознаки початку такого втілення певних принципів, що примирює людей з напрямком і ступенем їхньої експлуатації в даному суспільстві». Без ідеології державу не побудувати, бо це буде об'єднання постійно конфліктуючих груп, незадоволених своїм станом і місцем на вертикалі взаємної експлуатації.

Дослідники, за допомогою методу історичної компаративістики ідеології поділяють на: політичні, релігійні, громадянські, тощо.

В даній роботі ми концентруємо увагу на політичних ідеологіях, до яких віднесено: соціально-політичні (анархізм, консерватизм, лібералізм), класові (соціалізм), національні (нацизм, націоналізм), інші (фемінізм, гуманізм). До впливових ідеологій А.В.Коротаєв відносить- демократизм, революціонізм, реформізм.

В період зрілої держави на думку А. Воскресенського розповсюдженими ідеологіями стали – імперіалізм, комунізм, фашизм, антикомунізм.

Перші політикознавці, вплив яких вийшов за межі їхньої батьківщини, такі, як Е. Баркер, Г. Ласкі, Г. Фінер та К. Фрідріх, були прихильниками консервативної ідеології. Адже саме у консервативних ідеологіях, вважали дослідники постійно проголошувалися священними певні інституції (монархія, двопалатна система тощо), специфічний розподіл влад та організація управління, щоб зберегти успадковані механізми суспільного управління, що послуговували дуже специфічним інтересам панування.

К.Гірц у своїй праці «Інтерпретація культу» розглядає поняття «ідеології» як систему взаємопов'язаних тверджень, теорій і цілей, що становлять суспільно-політичну програму. Важливість вивчення філософсько-антропологічної складової ідеології, серед іншого, підкреслює дослідник, полягає в здатності підтримувати індивіда (чи групу) в умовах хронічного напруження, згуртуванні соціальної групи чи класу у критичних ситуаціях. Об'єднуючи та консолідуючи націю, ідеологія робить її монолітнішою та цілеспрямованою в процесі досягнення життєво важливих цілей. Отже, ідеологія є неодмінною ознакою конструктивної та ефективної державно-політичної системи.

Погляд на історію як на «служницю ідеології» досить розповсюджений. Але, з іншого боку, історія наділена значним науковим потенціалом, який дозволяє «демобілізувати» певні ідеологічні цінності.

Довгий час при аналізі розвитку державності в межах історичного процесу виділяли дві головні стадії: рання та зріла держава. На сьогодні Л. Є. Грінін та А. В. Коротаєв пропонують додати проміжну стадію – розвиненої держави. В розвиненій державі створюються основи для формування громадянського суспільства. В державі з'являється нова ідеологія, яку Л. Є. Грінін та Л. В. Коротаєв визначають як громадянську «...так як вона пояснювала взаємовідносини людини та держави з точки зору людини-громадянина, що має рівні за законом права та обов'язки, який мешкає в особливій національно-державній спільноті». [8, с. 79] Ця громадянська ідеологія в результаті революцій, реформ та розповсюдження освіти поступово замінила сакральну-традиційну ідеологію розвиненої держави з її уявленнями про святість монаршої влади та непорушності станового соціального порядку.

Як зауважив Я.Дашкевич, історія української ідеології ще не написана «...її не можна підміняти історією суспільно-політичної думки, історією філософії, соціології чи політології. Адже політична думка, ідея, погляд - це ще

система, без якої не може бути мови про ідеологію як систему ідей з інтегральним взаємозв'язком і взаємопроникненням».

На думку Д. Бела, протягом XIX-XX ст. політика та ідеологія узурпували релігійну форму влади. Змінюються критерії, що характеризують державу. Основним критерієм розвиненої держави стає міць нації, соціальний порядок, рівень життя. Застосування кількісних методів для аналізу історичних подій дозволяє надати емпіричну базу для пошуку закономірностей. Ця ідея зустрічається в роботах Ф. Броделя, С. Кузнеця (приділяв увагу проблемам економічного росту на історичному масштабі та застосуванні математичних та статистичних методів). З'ясувавши біологічні, навіть генетичні особливості такого глибинного шару психіки, як колективне несвідоме, К.-Г.Юнг робить закономірне припущення про схильність кожного народу до продукування специфічної, властивої ще йому ідеології, тісно пов'язаної з національним самоусвідомленням, станом духовного розвитку, морально-етичними нормами. Згідно з теорією психоаналізу, підґрунтям національного світогляду, що впливає, а, можливо, і визначає історичну долю нації, є закодований у алгоритмі світосприйняття віковий досвід нації. [9]

Проекція теорій К.-Г.Юнга на сферу історії та політики дозволяє більш детально простежити вплив історичних парадигм на різні рівні засвоєння політичних ідей та ідеологій: певна частина політичних теорій засвоюється на рівні свідомості, інша частина накладається на архетипи несвідомого й інтерпретується у відповідності з ними.

Попередниками тоталітарної ідеології в нього виступили: Гесіод, який запропонував «ідею загального шляху, або тенденцію історичного розвитку»; Геракліт, що висунув «закон передумови»; Аристотель, як прихильник «аристократичного феодалізму»; Гегель, філософія якого з притаманним їй «поклонінням перед державою історією і нацією, як «зв'язком між Платоном і сучасною формою тоталітаризму», є нічим іншим, як «концепцією нового племінного духу, або тоталітаризму» та К.Маркс, що розвинув ідею соціологічного детермінізму.

К. Леві-Строс застосовує порівняльний метод до визначення споріднених систем в міфології. У дослідника принцип відбору міфів здійснюється в результаті первинного (відсилочного) міфу, що обраний вільно, у відповідності з методом сегментації через парадигматичні та синтагматичні опозиції, які об'єднують міфи між собою шляхом трансформуючих систем [7].

В продовження ідей К. Леві-Строса, цікаву концепцію запропонував Р.Барт у праці «Міфології» об'єднав міф та ідеологію, назвавши їх «металогією». Останню він розглядав як фактичну основу міфу. Р.Барт не вважав доцільним проводити між ідеологією та міфом семіотичне розмежування, визначаючи ідеологію як уведену в рамки загальної історії міфічне утворення, їй відповідає тим чи іншим соціальним інтересам. Відповідно, ідеологія своєрідна

«воля до віри», причому кожній ідеології чи ідеологом, притаманним доля ірраціоналізму.

В науковій літературі останніх десятиліть тривають дискусії щодо місця марксистської ідеології в сучасності. Так, Л. Стоун, вказує на значну роль марксистської теорії в аналізі ідеологічних побудов.[11.С.85]

На думку Б.Г. Могільницького: «Відмова від широких концептуальних побудов претендує на пояснення історичного процесу, перш за все – марксизму та структуралізму, привів до методологічної анархії».

Л.П. Репіна вважає, що марксизм зробив позитивний вплив на розвиток історичної думки. Вона пише: «Значний обсяг із марксистського соціального аналізу було прийнято не марксистами і даже ворожими критиками і знайшли своє відображення в розвитку цілого ряду теорій середнього рівня, що мають справу з емпіричними даними в аналізуванні індивідуальної та групової діяльності, об'єднуючи аналіз структур із вивченням суспільної свідомості, що деякою мірою складає (якщо залишити за думками концепцію центрального ядра) всю соціальну історію можливо тією або іншою мірою «марксистською» [12, с.57]

Д. Тош констатує, що «...марксизм справив непередбачуваний вплив на історичну науку і в якісному, і в кількісному сенсі. Марксизм як теорія не має рівних за широтою охоплення та рівню наукової обробки. Поки історики визнають необхідність теорії, вони будуть звертатися до марксистської традиції» [13, с.211; 14]

Еліот А. та Тернер Б. пишуть: «Даже після розпаду СРСР та світової соціалістичної системи знехтування марксизмом буде передчасним. Марксизм ще представляє генеральну теорію суспільства, яка поєднує економіку, політику і соціологію та пропонує критичну рефлексію відносно базисних змін суспільства – рівності, справедливості, ідеології...».

Ідеології відіграють важливу роль в формуванні образу минулого. Протягом останніх років тема історичної пам'яті висувається на перший план. Пам'ять стала точкою вкладення значних інвестицій в силу того, що за пропонувала свого роду альтернативу історії (точніше, історії сучасності, яку не знайдеш у книгах). Але навряд чи це єдине пояснення складного феномена, що відображає цілий ряд інтересів і проблем. Пам'ять здатна виявити історичні процеси, пригнічені або приховані, особливо якщо вони пов'язані з невдачами і пережитим соромом[15] .

Отже, порівняльний аналіз тлумачення поняття ідеологія показує, що можна умовно виділити два види інтерпретації- широку (ідеологія як сукупність «помилкових поглядів», які невірно відображають об'єктивну реальність) та вузьку (ідеологія як самостійна форма знання). Історико- порівняльний аналіз змісту будь- якої ідеології висуває два плани: явний та скритий. Явний план в змісті ідеології представлений відкритими ідеологіями, тезами, аргументами. Скритий бік ідеології показує, чий намагання та дії захищає ідеологія.

Характерною рисою сучасної ідеології є зосередження уваги на ролі та місця людини. Особливістю ідеології є те, що правляча ідеологія акумулює знання, отримані в різних сферах життя суспільства. Ідеології стимулюють, мобілізують та спрямовують поведінку людини. Ідеологічні знання та цінності організують, регулюють, спрямовують, інтегрують діяльність особистостей у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Список літератури: 1. Платон. Вибрані твори. - М.: Логос, 1994. – 592 с. 2. Берк Э. Размышления о революции во Франции.- М.:Наука, 1993.- 345с. 3. Дестют де Трасі.Елементи ідеології.-М.: Наука, 1984.-219с. 4. Маркс К. , Энгельс Ф. Немецкая идеология. Соч. 2 изд.-Т . 3.-М.:Наука, 1991.-221с. 5. Бердяев Н.А. Смысл истории.-М.: Мысль, 1990 6. Леви-Стросс К. Структурная антропология / Пер. с фр. В.В. Иванова. — М., 2001. — 512 с. 7. С. Кара-Мурза, М. Ормигон, Д. Пискунов. Идеология и наука — не антиподы // Общественные науки и современность.- 1991.- № 5.С. 91 9. К. Г. Юнг. О психологии образа Трикстера // Пол Радин. Трикстер. Исследование мифов североамериканских индейцев с комментариями К. Г. Юнга и К. К. Кереньи. — СПб., 1999.- 386с. 10. Л. Е. Гринин. А. В. Коротаев. Политическое развитие Мир-Сиситемы// Теоретическая история и математика. — С. 70-89 11.Stone L. The Revival of Norpative: Reflections on a New Old Histori. — 1981.-185p.12.Репина Л.П. «Новая историческая наука» и социальная история // Социальная история, ежегодник. — 1997. — М. — С. 50-68 13.Тош Д. Стремление к истине. Как овладеть ма стерством и историка. — М., 2000. -327с. 14.Смоленский Н.И. Об исследовании британским ученым Дж. Тошем проблем методологии истории // Новая и новейшая история. — 2002. - №6 15. Nora P. Entre Mémoires et histoire. (Introduction).Les Lieux de memoire.-VI La République.-Ed. Par P. Nora.-Paris. 1984.-. XXVII-XLII.

Bibliography (transliterated): 1. Platon. Vybrani tvory. - M.: Lohos, 1994. – 592 s. 2. Berk Э. Razmyshlenyya o revolyucyy vo Francyy.- M.:Nauka, 1993.- 345s. 3. Destyut de Trasi.Elementy ideolohiyi.-M.: Nauka, 1984.-219s. 4. Marks K. , Энhel's F. Nemeckaya ydeolohyya. Soch. 2 yzd.-Т . 3.-М.:Наука, 1991.-221s. 5.Berdyayev N.A. Smysl ystoryy.-М.: Мысл", 1990 6. Levy-Stross K. Strukturnaya antropolohyya / Per. s fr. V.V. Yvanova. — М., 2001. — 512 s. 7. S. Kara-Murza, M. Ormyhon, D. Pyskunov. Ydeolohyya y nauka — ne antypody // Obshhestvennye nauky y sovremennost".- 1991.- № 5.С. 91 9. К. Н. Yunh. O psyxolohyy obraza Trykstera // Pol Radyn. Trykster. Yssledovanye myfov severoamerykanskyx yndejcev s kommentaryyamy K. Н. Yunha y K. K. Keren"y. — SPb., 1999.- 386s. 10. L. E. Hrynyn. A. V. Korotaev. Polytycheskoe razvytye Myr-Sysytemy// Teoretycheskaya ystoryya y matematyka. — S. 70-89 11.Stone L. The Revival of Norpative: Reflections on a New Old Histori. — 1981.-185p.12.Repyna L.P. «Novaya ystorycheskaya nauka» y socyal"naya ystoryya // Socyal"naya ystoryya, ezhehodnyk. — 1997. — М. — S. 50-68 13.Tosh D. Stremlenye k ystyne. Kak ovladet" ma sterstvom y ystoryka. — М., 2000. -327s. 14.Smolenskyj N.Y. Ob yssledovanyy brytanskym uchenym Dzh. Toshem problem metodolohyy ystoryy // Novaya y novejshaya ystoryya. — 2002. - №6 15. Nora P. Entre Mémoires et histoire. (Introduction).Les Lieux de memoire.-VI La République.-Ed. Par P. Nora.-Paris. 1984.-. XXVII-XLII.

С.В.Бережна

**ІДЕОЛОГІЯ ТА ПОРІВНЯЛЬНІ ІСТОРИЧНІ КОНСТРУКТИ:
ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ**

В статті надано порівняльний аналіз поняття ідеології. Розглядаються наукові концепції щодо висвітлення антропологічної складової формування та розвитку ідеологій. Робиться висновок про значний потенціал застосування історичної компаративістики у філософському аналізуванні визначення ролі та місця людини в ідеологічних парадигмах.

С.В.Бережная

ИДЕОЛОГИЯ И СРАВНИТЕЛЬНЫЕ ИСТОРИЧЕСКИЕ КОНСТРУКТЫ: ФИЛОСОФСКО-АНТРОПОЛОГИЧЕСКИЙ КОНТЕКСТ

В статье дан сравнительный анализ понятия идеология. Рассматриваются научные концепции, которые освещают антропологическую составляющую формирования и развития идеологий. Сделан вывод о значительном потенциале использования исторической компаративистики в философском анализе определения роли и места человека в идеологических парадигмах.

S. Bereznaya

**IDEOLOGY AND COMPARATIVE HISTORICAL CONSTRUCTS:
PHILOSOPHICAL-ANTHROPOLOGICAL CONTEXT.**

The paper gives a comparative analysis of the concept of ideology. We consider the scientific concepts that illuminate the anthropological component of the formation and development of ideologies. It is concluded that considerable potential use of comparative historical analysis of the philosophical definition of the role and man's place in the ideological paradigms.

*Стаття надійшла до редакції 15.07.2011***УДК 378: 37.032+316.46**

*Сухова А.В., Степанішина І.С.
м. Харків, Україна*

**МІЖГАЛУЗЕВА ТА ВНУТРІШНЬОГАЛУЗЕВА ОМОНІМІЯ НАУ-
КОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕРМІНІВ ТА ТРУДНОЩІ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ**

Омонімія – одне з явищ, які притаманні всім мовам та характеризують лексико-семантичну систему кожної з них. Вперше Аристотель визначив, що омоніми є «предметами, у яких лише ім'я спільне, а мова про сутність, яка ві-